

Тетерін Г.Г., В'юн В.Г., Галушкіна Т.П.

Культура Миру, Освіта та Екологія

Перед Організацією Об'єднаних Націй стоїть завдання докласти ще більших зусиль та повернути нові ресурси для досягнення своєї головної мети: позбавлення наступних поколінь від бід війни. Для цього необхідно не лише змінити військові структури та доктрини, але і зробити корінні перетворення у самій культурі, перетворивши культуру насилля та війни у Культуру Миру.

Забезпечення переходу від культури війни до культури миру ЮНЕСКО вважає своїм першочерговим завданням. Зараз, на порозі XXI сторіччя, відповідна робота вже ведеться на різних рівнях. Культура миру включає в себе цінності, погляди та форми поведінки, відображаючи певні соціальні взаємозв'язки та сприяючи розвитку таких відносин, котрі засновуються на дотриманні принципів свободи, справедливості та демократії, прав людини у їх повному об'ємі, на терплячості та солідарності, на відмові від насилля, на попередженні конфліктів шляхом усунення їх корінних причин, на вирішенні проблеми шляхом діалогу та переговорів, на гарантії повного здійснення кожним своїх прав та можливості активної участі в процесі розвитку свого суспільства.

Замість втручання в жорстокі конфлікти, що вже спалахнули, та наступного умиротворення більш гуманно та ефективно було б попереджувати таке насилля. В першу чергу шляхом викоренення їх причин. Саме в цьому полягає сутність культури миру.

Людство переживає переломний момент своєї історії. Зміна століть та тисячоліть, завершення технократичного етапу розвитку цивілізації, перехід до ери гуманістичної цивілізації загального одухотворення, формування ноосфери, єдиного інформаційного простору та природно-господарського комплексу Планети ставлять перед освітою нові задачі.

Катаклізми століття, що минає, наклали відбиток на суспільну свідомість у вигляді стійких стереотипів:

- блокової, конфронтаційної, мілітаризованої свідомості;
- політичного, ідеологічного, національного та культурного ізоляціонізму;

Тетерін Генріх Генріхович, аспірант Інституту проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, стажер Економічного Університету США, три наукових праць.

- фрагментарного та тривожного бачення і розуміння навколишнього світу.

Однією з основних задач освіти у теперішніх умовах, у тому числі по здолаттю цих стереотипів, стає утвердження та розвиток Культури Миру у взаємовідносинах між людьми, спільнотами та державами як основної загальнолюдської цінності. Ця задача може вирішуватись зусиллями всіх інститутів суспільства, в першу чергу, усіх суспільних та державних, національних і міжнародних організацій та установ, пов'язаних із освітою.

Культура Миру – нова культура, що формується у протиріччях та зіткненнях традицій, поглядів і переконань, система ідеологічних, економічних, соціальних, культурних, соціально-психологічних, педагогічних факторів, явищ, процесів, котрі впливають одне на одне з глибокою, взаємовпливаючою та взаємозбагачуючою дією.

До цих факторів, явищ та процесів відносяться:

- світ, який змінюється докорінним чином, звичні умови життя, погляди та соціальні установки, що залишаються в минулому. Ще недавно був небезпечний, але об'єктивно виправданий та прийнятний для суспільства давній римський лозунг: "Хочеш миру – готуйся до війни!". Сьогодні підготовка до війни – це підготовка до самогубства та загальної загибелі. Нові реалії породили новий лозунг: "Хочеш миру – готуйся до миру!";
- початковий етап формування ноосфери, у тому числі усвідомлення людством себе як єдиного цілого із загальною долею;
- помітне розширення сутності буття народів та людей, виникаючі прагнення та потреби котрих групуються, доповнюють одне одного або суперечать одне одному, у випадку ж зближення або об'єднання цих прагнень та потреб виникають зсуви у деяких усталених звичках способу мислення людей та народів;
- створення єдиного інформаційного простору на планеті – миттєва передача інформації про всі значні події на Землі, її осмислення та різноманітна, часто суперечлива інтерпретація;
- могутність науки і техніки, що поступово звільняє людину від матеріального рабства, котре обмежує можливості для вільного самовираження; ця могутність відкриває шляхи для всебічного розвитку духовних і моральних, інтелектуальних та естетичних цінностей, необхідних для гармонійного розвитку людини та єдності суспільства;
- стан взаємовпливу, взаємозв'язку та творчого

Галушкіна Тетяна Павлівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, автор понад 80 наукових праць, у тому числі 7 колективних монографій.

різноманіття, що народжується у складнощах та протиріччях, але несе у собі надію, стає основою плодотворного співробітництва народів та держав;

- зсуви у суспільній психології від національної обмеженості до планетарної свідомості, від насильницького та споживацького відношення до природи до усвідомлення необхідності розумного використання природних та духовних багатств на благо людства, всіх людей Землі, поступовий відхід від блокової, заідеологізованої політики, від стереотипізованих, міфологізованих, конфронтаційних свідомості та мислення;
- юридичне, визнане міжнародною спільнотою оформлення принципу непорушності державних кордонів на основі усвідомлення багатовікового досвіду, неспростовно переконаного, що кордони зникають лише кров'ю;
- початок формування світоглядних, соціально-психологічних цінностей, установок, поглядів та переконань неприйняття війн, усіх форм насилля та нетерпимості, агресивного націоналізму та расизму, несправедливості та пригнічення;
- апробований сторіччями національний, народний досвід і традиції запобігання та розв'язання конфліктів у власному середовищі та найближчому оточенні;
- визнання гідності та невід'ємних прав кожної людини і народу в скарбницю людської цивілізації;
- норми поведінки людей в нормальних, мирних умовах життя;
- художнє осмислення усіма засобами мистецтва трагічного досвіду минулих поколінь. Однак вікові забобони, основані на реальному, часто трагічному досвіді, що міцно закріпився у свідомості багатьох мільйонів людей, створюють психологічний бар'єр для ідей миру та співробітництва між народами, який важко подолати.

Освіта миру, спрямована на підготовку людей до життя в умовах культури миру, засновується на таких положеннях:

- формування планетарної свідомості та глобального мислення на соціально-психологічному та індивідуальному рівнях стає необхідністю в умовах змін, що відбуваються, зростання взаємопов'язаності народів та держав, насування екологічної загрози, розриву в економічному положенні різних регіонів планети та політичної нестабільності, яка впливає з цього;
- виховання почуття індивідуальної та колективної відповідальності за збереження життя і цивілізації на Землі, за стійкий розвиток та благополуччя окремої людини, суспільств різного рівня і всього людства стає необхідністю в умовах величезної, безперервно зростаючої могутності та озброєності людини: технічної, енергетичної, ядерної, хімічної, біологічної і т.д. Чорнобиль, світові війни та інші рукотворні катастрофи показали, що безвідповідальність однієї людини чи групи осіб у формі некомпетентності, ідеологічних установок, недбалості, байдужості та в інших формах може принести численні складності багатьом мільйонам людей;

- терплячість до чужих поглядів та переконань, вміння слухати і чути іншу точку зору та поважати іншу думку, вміння знайти і здійснити розумний та гідний компроміс і спосіб ненасильницького вирішення конфлікту стає необхідною умовою існування людини і всіх людських спільнот у сучасному складному та суперечливому світі.

Практична реалізація освітніх задач з метою формування культури миру в усіх прошарках суспільства може бути здійснена в результаті таких заходів:

- пошук, розробка та розповсюдження засобів, завдяки яким освіта різного рівня може стати носієм культури миру, каналом, через який ця культура входить у повсякденне життя людини, стає засобом її розвитку та оновлення;
- саморозвиток людини, перенесення акценту з підготовки людини до виконання нею чітко обмежених функцій в соціальній та виробничій сфері на свідому та активну участь людини в житті багатоманітного та багаторівневого суспільства, в природному та духовному середовищі існування з високим рівнем її відповідальності за долю цього суспільства, природи та духовності;
- розвиток у кожній людині здібності цінувати свободу, вміння користуватися нею не на шкоду іншим людям та долати складні і невизначені ситуації, що виникають в умовах свободи і вибору;
- усвідомлення, по можливості, кожною людиною універсальних цінностей і моделей поведінки, які відображають те загальне і всесвітньо визнане, що існує в різних соціально-культурних спільнотах світу, і становлять основу культури миру;
- роз'яснення сутності і переваг полікультурного світу і плюралістичного суспільства, в якому жодна людина чи група не володіє єдиною вірною відповіддю на виникаючі проблеми;
- пояснення, що для кожної проблеми може бути декілька рішень, які потребують уваги і поваги кожної точки зору та думки при пошуку взаємозадовільного для всіх рішення;
- формування переконань в необхідності ненасильницького врегулювання конфліктів та вироблення вміння і навичок здійснення такого врегулювання на всіх можливих рівнях від практичних дій у найближчому оточенні до теоретичного аналізу шляхів і способів вирішення міжнародних та глобальних проблем;
- здійснення в освітній практиці форм і методів виховної роботи по створенню у навчальних закладах поважних, взаємно доброзичливих відносин між усіма учасниками навчально-виховного процесу, відносин, які стимулюють до взаємодії і творчості і виключають обстановку конфлікту, протистояння викладача і студента, авторитаризму і насильницької дії на особистість;
- усвідомлення сутності і змісту терміну і поняття "мир" в трактуванні, яке виникло в російській мові після злиття двох слів, які існували раніше ("мир" і "мір"), в результаті реформи орфографії в 1918 р. і скасування латинського "i". У цьому трактуванні мир

розуміється як єдність, цілісність природного, соціального та духовного середовища існування людини, як плідотворне співробітництво народів та держав при відсутності війн та ворожнечі між ними, як гармонія міжособистісних відносин і гармонія в душі людини;

- побудова перспективної освітньої системи, яка б відповідала новим потребам і соціальному замовленню людини і суспільства, інтегративним тенденціям розвитку науки, культури, суспільного та виробничого життя на основі докорінного, глибинного перегляду змісту освіти.

Новий зміст освіти розкриє тим, хто навчається, природу в розвитку та русі, у взаємовпливі живого і неживого із майже незримою гранню між ними. Вона розкриє їм природний, здоровий та нормальний розвиток людського суспільства у праці, творчості, винаходах, наукових відкриттях та культурних досягненнях, мирному освоєнню планети, а не болісні, трагічні періоди в житті суспільства у вигляді війн, революцій, соціальних та інших потрясінь, тобто всього того, що традиційно подається під виглядом історії.

Різноманітність і багатство створеного людиною потенціалу може бути розкрито в пошуках і досягненнях людини в галузі філософії, культури, науки, етики, в релігійних шуканнях, в оволодінні вищими досягненнями людського духу – мовою, математикою, науками, музикою. Людська духовність нееквівалентна з релігією, але насичена нею в силу багатьох причин, оживляє та олюднює природу та суспільство і стає визначною та пов'язуючою домінантою процесу пізнання навколишнього світу і вироблення відповідальної, громадянської поведінки індивіда, особистості в цьому світі, основою культури миру:

- усвідомлення того, що справжня відповідальність та гідність особистості нерозривно пов'язані, а можна навіть сказати - породжуються, лише його справжніми правами. Правове виховання та освіта, що спираються на солідну міжнародно визнану нормативну основу, стає важливим фактором культури миру, оскільки повага прав людини та їх дотримання є умовою та наріжним каменем справжнього стійкого миру;
- навчання учнів вмінням та навичкам критичного мислення, критичного аналізу та використання засобів масової інформації.

На довершення необхідно відмітити, що завдання побудови культури миру стосується людей кожного віку та групи. Це відкрита глобальна стратегія, яка має конкретну мету – забезпечення того, щоб Культура Миру була невіддільна від культури. Громадянське суспільство, включаючи тих, хто займається вирішенням його політичних, економічних, соціальних та культурних проблем, необхідно у повній мірі включити у діяльність, направлену на ствердження демократичних принципів та гармонії у відносинах між суспільством, людиною та навколишнім середовищем. Це є основою культури миру!